

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης
Γιώργος Μιχελακάκης

Λαός και Διανοούμενοι

Με τον όρο «διανοούμενοι στη μετανάστευση» εννοούμε εδώ, έναν περιορισμένο αριθμό ανθρώπων, οι οποίοι έχουν να κάνουν με την παραγωγή ιδεολογίας. Τέτοιοι είναι όσοι εργάζονται στα ελληνόφωνα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στα πανεπιστήμια, στην Εκκλησία, στο μεταναστευτικό εκπαιδευτικό σύστημα, στα πολιτικά κόμματα, στις τέχνες και τα γράμματα.

Σύμφωνα με την ανάλυση που είχε κάνει ο Α. Γκράμσι στα «Τετράδια Φυλακής», οι διανοούμενοι στους τομείς εργασίας που αναφέραμε παραπάνω μπαίνουν στην κατηγορία του παραδοσιακού διανοούμενου, ενώ όσοι δουλεύουν ως τεχνικοί στη βιομηχανία, οι επιστήμονες της πολιτικής οικονομίας, οι οργανωτές της παιδείας, του δικαίου κ.τ.λ. ονομάζονται «μοντέρνοι» και λειτουργούν περισσότερο στα ευρύτερα κοινωνικά πλαίσια.

Το ερώτημα για την κατάσταση των διανοουμένων στην μετανάστευση και τον ρόλο τους, το αντιμετωπίζουμε πάντα σε συνάφεια με τους θεσμούς που υπηρετούν.

Σήμερα που η μαζική μεταπολεμική μετανάστευση κλείνει τον κύκλο της με τον βιολογικό της θάνατο, και μια νέα εποχή ανοίγει με νέους μετανάστες που έρχονται από την Ελλάδα, αλλά και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης που εισάγει νέα καθήκοντα στους διανοούμενους, γίνεται επιτακτική η ανάγκη ενός απολογισμού.

Ο θεσμός της εκκλησίας αντικειμενικά προσέφερε στο «λαό» ιεροτελεστίες που ο συμβολισμός τους παραπέμπει σε μια προηγούμενη φάση του επιπέδου του πολιτισμού. Όμως επειδή η θεολογία έχει μια ουσιοκρατική και όχι ιστορική αντίληψη του ιερού δεν παραδέχεται ότι τις όποιες ουσίες τις δημιουργεί η ιστορία. Παρόλα αυτά, κάποιοι μέσα από τους κόλπους της εκκλησίας ανησυχούν, διότι καταλαβαίνουν πως όσο ο καιρός περνάει τα «θρησκευτικά μυστήρια» μοιάζουν με θεατρικές παραστάσεις που παίζονται ερήμην των πραγματικών αναγκών των θεατών. Και με έναν κλήρο ο οποίος επειδή επένδυσε τη ζωή του στο ράσο και με προσωπικές εμμονές, συντηρεί έναν θεσμό που καθώς εξόρισε το λαϊκό στοιχείο ζει μόνο και μόνο για την δική του αυτοδιαιώνιση.

Από την άλλη μεριά, ο θεσμός των κοινοτήτων και άλλων πολιτικών, ημιπολιτικών και τοπικιστικών οργανώσεων, σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του λαϊκού στοιχείου που σχετιζόνταν με την ελληνική πολιτική και πολιτιστική κουλτούρα (συμπεριλαμβανομένης της θρησκείας). Η δράση και γενικά τα προγράμματα όλων αυτών των οργανώσεων, σχετίστηκαν περισσότερο με τα επικαιρικά τεκταινόμενα στην Ελλάδα και λιγότερο με τα τεκταινόμενα στην Αυστραλία και στο χώρο της μετανάστευσης. Γι' αυτό και οι οργανώσεις αυτές ποτέ δεν απόκτησαν αυτόνομη μεταναστευτική συνείδηση, και υπέστησαν στον προγραμματισμό για το μέλλον.

Αν η παραπάνω περιγραφή είναι σωστή, μπαίνει επιτακτικά το ερώτημα στους διανοούμενους στη μετανάστευση πως θα τοποθετηθούν απέναντι στην ουσιοκρατική αντίληψη της ελληνό-χριστιανικής παράδοσης ενώ από την άλλη η εκμηχάνιση της ζωής και η συναφής διάδοση της

Ο Ιταλός φιλόσοφος, συγγραφέας, πολιτικός και πολιτικός επιστήμονας, Αντόνιο Γκράμσι

μαζικής κατανάλωσης είναι κοινά παραδεκτό ότι έχουν εξαφανίσει το «ιερό» που δέσποζε στις σχέσεις των ανθρώπων με τη φύση στις προαστικές κοινωνίες. Η θρησκεία που ήταν ο κατεξοχήν χώρος έκφρασης του συμβολισμού του ιερού έχει μετατραπεί σήμερα σε «κουλτούρα» με ελαττωμένη μέχρι χαμένη την απολυτότητα της «αλήθειας» που μεταφέρει. Ο πλουραλισμός των αξιών έχει αντικαταστήσει την προηγούμενη προσήλωση σε μια και μόνη δεσμευτική ιεραρχία αξιών θεμελιωμένη σε ορισμένες υπέρτατες αξίες. Οι θεωρίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα κτλ. καθώς ερμηνεύονται σύμφωνα με δημοκρατικές-εξισωτικές ιδέες και με το ιδεώδες της αυτοπραγμάτωσης δεν συνάδουν με τις χριστιανικές-ασκητικές αρχές, έτσι το άτομο εκτρέπεται να καταναλώνει εμπορεύματα προκειμένου να θεωρηθεί πλήρης άνθρωπος.

Οι διανοούμενοι πως θα τοποθετηθούν εμπρός σε αυτή την κατάσταση; Όχι βέβαια όπως αντιδρά ο Χρήστος Γιανναράς στην Ελλάδα, που έχει φτιάξει στο κεφάλι του μια εξιδανικευμένη εικόνα για το χριστιανικό παρελθόν ενώ απορρίπτει μετά βδελυγμίας το παρόν.

Ένα δεύτερο ερώτημα που αφορά εκείνους και εκείνες που ασχολούνται με την φιλολογική, κοινωνιολογική και ανθρωπολογική προσέγγιση της μετανάστευσης είναι κατά πόσο θα την αντιμετωπίσουν όπως πραγματικά είναι και δεν θα πέσουν και αυτοί κάτω από το σύνδρομο της «άμυνας» για να προβάλουν όπως συνήθως, μια εξιδανικευμένη και απατηλή εικόνα της μετανάστευσης.

Μέχρι σήμερα είναι ελάχιστοι οι συγγραφείς πρώτης γενιάς που ασχολήθηκαν με την κοινωνική ιστορία της μετανάστευσης, και τα έργα αυτά είτε δεν εκδόθηκαν ποτέ είτε όσα είδαν το φως της δημοσιότητας είχαν μια πολύ περιορισμένη απήχηση.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως οι πρώτες γενιές μεταναστών που έβαλαν τις βάσεις για τη δημιουργία των οργανώσεων και διαχειρίστηκαν αυτούς τους θεσμούς, δεν απέχτησαν με την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία συνειδητά ιδεολογία μεσαίας τάξης. Μπορεί κάποιοι να «πέτυχαν» υλικά, αλλά επειδή έζησαν στο πετσί τους τις ανισότητες της εργατικής τάξης, δεν ξέχασαν ποτέ την κοινωνική τους αφετηρία.

Αντίθετα, οι δεύτερες και τρίτες γενιές μεταναστών,

και ιδιαίτερα κάποιοι διανοούμενοι στο βαθμό που πέρασαν στα καλά αμειβόμενα επαγγέλματα του τριτογενή τομέα της οικονομίας, οδηγήθηκαν στην «αμνησία» για ότι αφορά την ταπεινή καταγωγή των γονιών τους και την κοινωνική ιστορία της μετανάστευσης γενικά. Η αμνησία ως ψυχολογικός μηχανισμός, επιτρέπει στο άτομο να προβάλλει ως επιτυχία την απόκτηση υλικών αγαθών, χωρίς το βάρος της συνείδησης για το κοινωνικό τίμημα που πληρώθηκε.

Η αμνησία καλλιεργήθηκε πλατιά μέσα στις παροικίες τόσο από άγνοια από την πρώτη γενιά όσο και από την προβολή της μεταναστευτικής επιτυχίας που είχαν ανάγκη όσοι απέκτησαν ιδεολογία μεσαίας τάξης. Η αμνησία γίνεται αισθητή από τη μια μεριά αρνητικά, ως απουσία προβολής εικόνων της κοινωνικής ιστορίας της μετανάστευσης, και θετικά με την κατά κόρο προβολή επιτυχημένων ιδιωτών και εθνικοθρησκευτικών γιορτών και επαπειών.

Για την αμνησιακή μεσαία τάξη των ελληνό-αυστραλών, η «κουλτούρα» σαν λούστρο είναι ένα στοιχείο επίδειξης της κοινωνικής τους ανόδου. Αλλά επειδή η κουλτούρα χρησιμοποιείται για να συνοδέψει την υλική επιτυχία, αυτή δεν αντιμετωπίζεται και δεν γίνεται αντιληπτή ως κάτι επίμαχο, ως κριτική της ζωής, αλλά ως γαρνιτούρα, ως κάτι που στολίζει το άτομο και το κάνει να φαίνεται ενδιαφέρον και ιδιαίτερο. Γι' αυτούς η «κουλτούρα» δεν μπορεί να είναι συγκρουσιακή, σχετίζεται με τους καλούς τρόπους, είναι ωφελιμιστική και γίνεται το μέσο για δημόσιες σχέσεις.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Στη φωτογραφία:

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

